

Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou

Kateřina Mamulová

Bakalářská práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kateřina Mamulová**
Osobní číslo: **H20387**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti axiologie, výchovy k hodnotám a ústavní péče.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

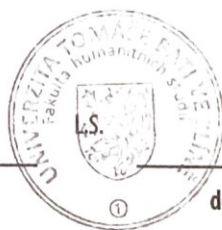
Seznam doporučené literatury:

- CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2004. Psychologie hodnot. Olomouc: Votobia. ISBN 80-722-0195-6.
CHRÁSKA, Miroslav a Ilona KOČVAROVÁ, 2015. Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. ISBN 978-807-4545-535.
JANSKÝ, Pavel, 2014. Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. ISBN 978-807-4355-349.
KUČEROVÁ, Stanislava, 1996. Člověk – hodnoty – výchova: kapitoly z filosofie výchovy. Prešov: vl. n. ISBN 80-856-6834-3.
PRUDKÝ, Libor, 2009. Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky. Praha: Academia. Novověk.
SAK, Petr, 2000. Proměny české mládeže [online]. Petrklič [cit. 2023-03-15]. ISBN 978-80-7229-354-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Julie Junaščíková**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **15. ledna 2024**
Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 15. ledna 2024

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 19. 4 2024

.....

 Univerzita Tomáše Bati
Fakulta humanitních studií

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k vyšší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou je významná z hlediska možnosti sledování, kam jedinec v životě směřuje. Účelem výzkumu bylo zjistit hodnotové preference této mládeže, stejně tak hodnotové orientace, a nakonec zda existuje statisticky významný rozdíl mezi hodnotovými orientacemi dospívajících těchto dvou zařízení. Údaje jsme shromáždili z dětských domovů z Karlovarského, Pardubického, Moravskoslezského a Zlínského kraj a dětských domovů se školou, které se nacházely v Hlavním městě Praha, Středočeském kraji, Ústeckém kraji, Libereckém kraji, kraji Vysočina a Moravskoslezském kraji. Celkem se nám podařilo nasbírat dotazníky od 71 respondentů, kdy 56 bylo z dětského domova a 15 z dětského domova se školou. Výzkumem jsme zjistili hodnotovou preferenci mládeže obou zařízení i jejich hodnotovou orientaci.

Klíčová slova: mládež, hodnoty, hodnotová orientace, hodnotová preference, dětské domovy, dětské domovy se školou

ABSTRACT

The value orientation of youth from Children's homes and Children's homes with school is significant in terms of being able to monitor where an individual is headed in life. The purpose of the research was to determine the value preferences of these youth, as well as value orientations, and ultimately whether there is a statistically significant difference between the value orientations of adolescents in these two facilities. We collected data from children's homes in the Karlovy Vary, Pardubice, Moravian-Silesian and Zlín regions and from children's homes with a school located in the capital city of Prague, the Central Bohemian Region, the Ústí nad Labem Region, the Liberec Region, the Vysočina Region and the Moravian-Silesian Region. In total, we managed to collect questionnaires from 71 respondents, 56 of whom were from a children's home and 15 from a children's home with a school. Through the research we found out the value preferences of the youth of both institutions and their value orientation.

Keywords: youth, values, value orientation, value preferences, children's homes, children's homes with school

Chtěla bych poděkovat vedoucí této bakalářské práce Mgr. Julii Junaštkové, za trpělivost, cenné rady a pomoc při situacích, které u zhotovování bakalářské práce nastaly. Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu. A také mému synovi, který byl mou motivací pro dokončení této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 HODNOTA, HODNOTOVÁ ORIENTACE, HODNOTOVÁ PREFERENCE	11
1.1 HODNOTOVÁ PREFERENCE DLE ROKEACHA	12
1.2 HODNOTOVÁ ORIENTACE DLE SCHWARTZE.....	13
1.3 HODNOTOVÁ PREFERENCE A HODNOTOVÁ ORIENTACE DLE SAKA.....	15
2 MLÁDEŽ A JEJÍ VZTAH K HODNOTÁM	17
2.1 VÝCHOVA K HODNOTÁM	19
3 ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA	21
3.1 DĚTSKÝ DOMOV	22
3.2 DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU	22
3.3 VLIV NEPŘÍZNIVÝCH ZÁŽITKŮ Z DĚTSTVÍ NA HODNOTY	23
II PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 VÝZKUM	26
4.1 CÍLE VÝZKUMU	26
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	27
4.3 POJETÍ VÝZKUMU	27
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	27
4.5 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	30
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	33
4.7 ANALÝZA DAT.....	34
5 INTERPRETACE DAT	42
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	50
SEZNAM TABULEK	51
SEZNAM GRAFŮ	52
SEZNAM PŘÍLOH	53

ÚVOD

Tato bakalářská práce se věnuje tématu hodnotové orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou. Hodnotová orientace vychází z hodnot, které má člověk v sobě ukotveny, a je ovlivňována lidmi se kterými se stýkáme. Nejvíce nás ovlivňuje rodina, která má i vliv na budoucí směřování naší hodnotové orientace. Proto budeme zkoumat hodnotovou orientaci mládeže, která má narušený vztah s tímto hlavním činitelem. Hodnotová orientace formuje chování lidí, proto je velmi důležité pochopit ji u mladistvých z dětských domovů a dětských domovů se školou, abychom mohli přispět ke správnému formování jejich budoucnosti.

Teoretická část bakalářské práce se nejvíce věnuje vysvětlení pojmů hodnota, hodnotová orientace a hodnotová preference, které spolu úzce souvisí. A také navazuje na hodnotové koncepty známých autorů, které nás zasvětily do možností zkoumání povah a počátků jednání lidí. Dále si přiblížíme psychologický vývoj mládeže, a to v období adolescence a mladé dospělosti. A k závěru se ponoříme do tématu ústavní a ochranné výchovy a zařízení – dětského domova a dětského domova se školou, které nás sblíží s procesy u těchto forem výchovy.

Praktickou část jsme pojali kvantitativně a sběr dat probíhal pomocí dotazníku vytvořeném na základě Sakovy Baterie hodnot. Zde se zabýváme odhalením hodnotové orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou, komparací hodnotových orientací těchto dvou zařízení, a zmapováním hodnotové preference této mládeže. Pro zpracování dat jsme při vyhodnocování hodnotových orientací a hodnotových preferencí použili program Microsoft Excel a pro komparaci hodnotových orientací program IBM SPSS. Při zkoumání hodnotových preferencí jsme zjistili nejdůležitější hodnotu – přátelství, která se v obou skupinách shodovala. Další důležitými hodnotami jsou láska, zájmy, životní partner a rodina. Na posledních místech se umístily hodnoty bůh a politická angažovanost. U hodnotových orientací zvítězila hédonistická hodnotová orientace, a na posledním místě pak sociální hodnotová orientace, tyto výsledky byly shodné u obou zařízení. A při testování hypotézy o rozdílu v hodnotových orientacích mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou byl výsledkem rozdíl v těchto dvou hodnotových orientacích.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTA, HODNOTOVÁ ORIENTACE, HODNOTOVÁ PREFERENCE

Eduard Hartman vytvořil na konci 19. století výraz "axiologie" neboli věda o hodnotách, a právě v této době dostaly hodnoty svůj obecný název. Hodnoty tvoří neoddělitelnou část filozofie a pedagogiky, a jsou jedním z ústředních problémů společenského myšlení. Hodnoty jsou věc, která se týká jak jednotlivců, tak i celé společnosti, a denně se jí zabýváme. Sokrates věřil, že hlavním cílem lidského poznání je snaha o pochopení člověka neboli o určení životních orientací. Tato teze je považována za první skutečný pokus zabývat se tématem, co je hodnota. Obecně jsou hodnoty vyžadovány jako zásadní pro směřování člověka, zejména ve světle dnešního složitého světa, v němž je pro mnohé dospělé nesmírně náročné se pohybovat, natož pro dospívající a děti. Spousta lidí stále nenašlo svůj smysl života, a právě díky uvědomění si svých vnitřních hodnot a jejich porovnání s hodnotami ostatních, jim pomůže zjistit, co je pro nás důležité, a jak se ve svých hodnotách orientovat (Gulová, Střelec, 2005, s. 36–37).

Pokud se podíváme na definice slova hodnota od různých autorů, zjistíme, že se shodují. Špůr (2007, s. 324) hodnotu definuje „*jako to, co má pro člověka význam nebo jako to, co je pro člověka žádoucí nebo jako to, co má, mělo by být.*“. Dle Dorotíkové (Dorotíková, 1998 cit. podle Gulová, Střelec, 2005, s. 41) jsou hodnoty „*to, o co usilujeme. (Všechno, o co se člověk snaží, snaží se proto, že touží získat, realizovat, vlastnit hodnoty... ..kde není vůle pro dosažení hodnot, nejsou ani hodnoty).*“. Cakirpaloglu (2004, s. 363) chápe hodnoty jako „*lidské přirozenosti, existující uvnitř osobnosti.*“.

Hodnotová preference je první termín, kterému se budeme v této bakalářské práci věnovat, jedná se o „*hierarchické uspořádání hodnot podle určitého systému (upřednostňování) kterému se říká hodnotový žebříček*“. Hodnotové preference jsou určeny ke komparaci hodnot na rozdílných úrovních. Životní hodnoty jsou dlouhodobé, stálé a neměnné, ale také se mezi nimi mohou nacházet výjimky, které se vyskytují pouze omezenou dobu (Prudký, 2009, s. 33-34.).

Aby bylo možné poskytnout vysvětlení pro lidskou činnost, byl vyvinut pojem hodnotové orientace, který má smysl pro vysvětlení příčin lidského chování, včetně toho, proč lidé jednají určitým způsobem a ne jiným. Z toho vyplývá, že každý člověk přispívá k vytváření své vlastní hodnotové orientace. Hodnotová orientace vychází z již existujících hodnot lidí, ale také ze sociálních skupin, s nimiž jsou jedinci ve styku. Výchova je hlavním činitelem

ve vlivu na hodnotovou orientaci, a na její směřování v rámci budoucnosti (Horák, 1997, s. 20). Horák (1997, s. 13) definuje hodnotovou orientaci jako „*zaměření na hodnoty a jejich dodržování*“. Při pokusu o pochopení struktury hodnotové orientace, tj. jejích složek a vztahů mezi nimi, existuje mnoho pojmových nejasností. I když je víra vždy strukturální složkou přesvědčení, s nímž souvisí, a hraje tedy jedinečnou roli v morální regulaci lidí, ve výchově se hranice mezi vírou a přesvědčením někdy liší. Rozlišují například mezi názory a postoji, jako by postoje byly omezeny na kognitivní procesy. Postoje navíc postrádají názory. Je snadné zaměnit pojmy "vzor" a "cíl" a zapomenout, že každý z nich odkazuje k ideálu v odlišné dimenzi (první je ideálem z hlediska lidské kognitivní dimenze, druhý je ideálem z hlediska dimenze lidského jednání). Pro výukovou činnost je jejich rozdíl zásadní. Způsob, jakým jsou dílčí pojmy hodnotové orientace (přesvědčení, naděje, touhy, přání, ideje, ideály, cíle, modely, vůle atd.) integrovány do vyšších jednotek, přesvědčení a postojů, nebyl dosud na vertikální úrovni řádně formulován. Protože však můžeme určit skutečnou hodnotovou orientaci člověka na základě jeho vlastností, domníváme se, že jsou základními složkami hodnotové orientace (Horák, 1997, s. 20-21).

V následujících podkapitolách si představíme několik hodnotových konceptů od známých autorů.

1.1 Hodnotová preference dle Rokeacha

Základem Rokeachova chápání hodnot je myšlenka, že hodnoty jsou "*trvalé přesvědčení o tom, že specifický způsob jednání nebo cílový stav existence je osobně i společensky výhodnější než opačný či protilehlý způsob jednání nebo cílový stav existence*". Podle něj jsou hodnoty obecným sklonem k volbě jedné situace na úkor jiné. Jsou spjaty s cíli, potřebami a zájmy, které jsou uspokojovány výběrem preferencí. Rokeach identifikuje tři komplementární prvky hodnot:

- hodnota má afektivní složku – tato složka prezentuje citový vztah člověka k objektu, může jít jak o pozitivní emoce, tak i negativní;
- behaviorální složku – tato složka představuje aktivátor či motiv vyvolávající hodnotu;
- a kognitivní složku – díky této složce jedinec ví, jak jednat na základě určité hodnoty.

Kromě toho vysvětluje základní role, které hodnoty hrají, vnímá hodnoty jako měřítko, motivy pro řešení sporů a rozhodování, základy pro komunikaci, a také jako zdroje pro

schopnost přizpůsobení se a seberealizace. Hodnoty, které jsme přijaly, poskytují směr a vodítko pro naši činnost, stejně tak ovlivňují naše postavení ve společnosti (Prudký, 2009, s.74–75).

Rokeach sestavil klasifikaci hodnot, kde dělí hodnoty na dvě skupiny, a to instrumentální a cílové. Instrumentální hodnoty jsou hodnoty, které znázorňují naše chování, a slouží jako prostředek pro dosažení cílových hodnot. Cílové hodnoty představují výsledek neboli cíl našeho snažení. Přesný vztah mezi těmito dvěma skupinami hodnot není daný. Hodnoty se mohou různě mísit, a jedna hodnota může mít vztah k více hodnotám. Rokeachův hodnotový systém je proto možné vysvětlit jako uspořádání hodnot podle jejich důležitosti, které dává jedinci svobodu jednat způsobem, který nejlépe vyhovuje jeho potřebám a cílům. Jde o systém, který si každý člověk vytváří sám a používá jej k tomu, aby se odlišil od ostatních. Získané hodnoty se začleňují do hodnotového systému, v němž je každá hodnota umístěna na základě své důležitosti. Umístění hodnot může být upraveno, pokud v životě jedince nastanou změny v prostředí, ve kterém se vyskytuje či nabytím nových životních zkušeností. Kulturně specifická socializace stabilizuje hodnotový systém. Rokeachova metoda pro měření hodnotového systému, nazývaná jako value survey, je složena ze 36 hodnot, rozdělených do dvou již zmíněných skupin – cílových a instrumentálních. Respondenti tyto hodnoty hodnotí podle významu v jejich životě. Výsledky se používají k vytvoření hodnotových preferencí a k popisu jejich rozdílů nebo podobností, ale také k zjištění míry stability těchto systémů (Prudký, 2009, s. 75-77).

1.2 Hodnotová orientace dle Schwartz

Nejoblíbenější metodou hodnocení hodnotových orientací je Schwartz Value Survey – „Schwartzovo zjišťování hodnot“ (SVS) od Shaloma H. Schwartz. Jedná se o komplexní a univerzální metodu, která je často využívána výzkumníky, kteří zkoumají rozdíly v hodnotových orientacích různých kulturních skupin. Jeho studie měly za cíl zkoumat, jak jsou hodnotové priority ovlivněny orientací, chováním, a postoji v různých oblastech (např. politické, náboženské oblasti). Schwartz se již od začátku zajímal o rozdíly mezinárodní a mezikulturní povahy v hodnotových prioritách (Řeháková, 2006, s. 108).

Schwartz a Bilsky vytvořili jedenáct hodnotových typů:

1. *samostatnost* – klíčovými cíli jsou nezávislé myšlení a jednání, vynalézavost a zvědavost;

2. *stimulace* – motivy jsou vzrušení, novost a obtížnost;
3. *požitkářství* – hnací silou je rozkoš, radost a smyslové uspokojení;
4. *úspěch* – určujícím cílem je osobní úspěch;
5. *moc* – hlavním cílem je získání společenského postavení a prestiže, jakož i kontroly nebo moci nad lidmi a zdroji;
6. *bezpečnost* – hnací silou je osobní bezpečí, harmonie a stabilita, stejně tak bezpečí osobní, společenské a vztahové;
7. *konformismus* – cílem je sebekontrola v chování, v koníčcích, a podnětech, které by mohli ohrožovat společnost a její normy;
8. *tradice* – motivy tradice jsou úcta, věrnost a převzetí zvyků daných konkrétní kulturou či náboženstvím;
9. *spiritualita* – hnací silou takových hodnot může být vnitřní klid a vnímáním smyslu života přesahem běžné reality;
10. *benevolence* – cílem je udržování a zlepšování blaha těch, s nimiž se pravidelně setkáváme;
11. *univerzalismus* – klíčovým cílem je porozumění, respekt, snášenlivost a zachování blaha společnosti a přírody (Řeháková, 2006, s.109,110).

Původní technika pro zjišťování hodnotových orientací je známá jako Schwartz Value Survey (SVS). Jedná se o metodu, při které respondent posuzuje 57 hodnot na devítistupňové škále. Škála je od 7 do -1, kdy nejvyšší stupeň vypovídá o extrémní důležitosti a nejnižší představuje úplný rozpor s respondentovými hodnotami. Deset teoreticky podložených hodnotových orientací je měřeno těmito konkrétními hodnotami: „*Moc: sociální moc, autorita, bohatství, zachování dobrého jména, společenské uznání. Úspěch: úspěšnost, schopnost, ctížádostivost, vlivnost, inteligence. Požitkářství: zábava, užívání života, nestřídmost. Stimulace: odvaha, pestrý život, vzrušující život. Samostatnost: zvědavost, tvořivost, svoboda, volba vlastních cílů, nezávislost, sebeúcta. Univerzalismus: ochrana životního prostředí, jednota s přírodou, svět krásy, tolerance, sociální spravedlnost, moudrost, rovnost, mírový svět, vnitřní harmonie. Benevolence: ochota, čestnost, odpuštění, oddanost, zodpovědnost, duchovnost, skutečné přátelství, citová a duchovní intimita, smysl života. Tradice: podřízení se životním okolnostem, zbožnost, pokora, úcta k tradicím, mírnost, odpoutání od světských zájmů. Konformismus: poslušnost, úcta k rodičům a starším*

lidem, zdvořilost, sebeovládání. Bezpečnost: čistota, národní bezpečnost, opětování služeb, sociální pořádek, bezpečnost rodiny, pocit sounáležitosti, zdraví.“ (Řeháková, 2006, s. 113).

Pro lidi s nižším vzděláním byl vytvořen Portrait Values questionnaire (PVQ) z důvodu náročnosti SVS. PVQ představuje stručné charakteristické portréty 29 odlišných osob. Respondent musí určit, do jaké míry se portrétu podobá pomocí zvolení jedné ze 6 možných odpovědí: „*velmi se mi podobá, podobá se mi, podobá se mi trochu, podobá se mi málo, nepodobá se mi, vůbec se mi nepodobá.*“ Jsou vytvořeny 2 verze této metody – jedna pro muže a jedna pro ženy (Řeháková, 2006, s. 113).

Při porovnávání hodnotových priorit se přístupy SVS a PVQ v řadě oblastí značně rozcházejí. V rámci měření hodnot se u PVQ hodnoty měří nepřímě, a v SVS přímo. Podněty SVS jsou hodnoty, podněty u PVQ jsou osoby reprezentovány svými charakteristikami. Co se týče porovnání výsledků jednotlivých metod, vidíme že u PVQ je výsledkem nakolik si jsou respondent a portrét podobní, při SVS se přiklání přímo k důležitosti hodnot ve vlastním životě (Řeháková, 2006, s. 113–114).

1.3 Hodnotová preference a hodnotová orientace dle Saka

Petr Sak (2004, s. 9) tvrdí, že „*na jednání jedince má vliv strukturovaný systém hodnot, ne pouze jedna konkrétní hodnota, i když s danou konkrétní situací je spojena nejsilněji. Každá hodnota je v hodnotovém systému každého jedince modifikována pozicí ostatních hodnot... Vliv hodnotového systému je modifikován ostatními složkami osobnosti a společenskými podmínkami, za jejichž působení je hodnota naplňována*“.

Pro výzkum hodnot vynalezl metodu, která pracuje s baterií hodnot, kdy respondent používá pětistupňovou škálu, aby označil hloubku významu jednotlivých hodnot, přičemž stupeň jedna je brán jako nejmenší a stupeň 5 jako největší. Baterie hodnot byla rozšířena z původních 16 hodnot na nynějších 23. Tato metodika eliminuje pozornost věnovanou celému hodnotovému poli a omezuje rozhodování na jedinou hodnotu. Pomocí této metody zkoumal jak hodnotovou preferenci, a to seřazením hodnot dle jejich výsledných indexů od nejmenšího po největší, tak i hodnotovou orientaci, která se vyhodnocuje sečtením indexů hodnot u jednotlivých hodnotových orientací, kdy se následně tento součet vydělí počtem hodnot (Sak, 2000, s.121-122).

Sak vytvořil 7 hodnotových orientací:

1. egoisticko-materialistická hodnotová orientace – příslušníci této orientace nemají zájem pozitivně přispívat společnosti, ale chtějí se pouze prosadit a získat pozornost;
2. profesně-rozvojová hodnotová orientace – lidé, kteří se s touto orientací ztotožňují, vedou nápaditý a angažovaný život, a věří, že jejich práce by měla být poutavá a inovativní, aby podpořila jejich osobní růst;
3. reprodukční hodnotová orientace – díky této hodnotové orientaci jsou lidé v reprodukčním věku vedeni tak, aby se věnovali činnostem nezbytným pro přežití druhu, rozmnožovali se a vytvářeli prostředí, které podporuje vývoj a socializaci dětí.;
4. globální hodnotová orientace – jedná se o hodnotovou orientaci, která považuje společnost za součást přírody;
5. liberální hodnotová orientace – podstatu této hodnotové orientace nejlépe vyjadřuje hodnota svobody;
6. sociální hodnotová orientace – povzbuzuje člověka, aby přesáhl vlastní já, a zapojil se do vztahů s ostatními lidmi a dalšími lidskými společenstvy;
7. hédonistická hodnotová orientace – mezilidské vztahy a činnosti, které nemají vlastnost k sobě jedince vázat, a tím na něj pokládat velkou odpovědnost, jsou složky, které jsou zahrnuty v této hodnotové orientaci (Sak, 2000, s.145-149).

Sak se věnuje výzkumům orientovaným na mládež, proto jsme si jeho výzkum vypůjčili pro naši bakalářskou práci. Další kapitolu proto zasvětime vývojové psychologii orientované na mládež, a tím si trochu přiblížíme její hodnotové rozpoložení.

2 MLÁDEŽ A JEJÍ VZTAH K HODNOTÁM

Adolescence je období, které vyplňuje prodlevu mezi dětstvím a dospělostí. Jedná se o dobu mezi 10. a 20. rokem života. Vágnerová (2021, s. 373–375) rozděluje adolescenci na dvě období:

1. Ranou adolescenci nazývá také pubescencí, jedná se o dobu mezi 11. a 15. rokem věku. V této fázi vývoje se nejvíce mění tělesná stránka dospívajícího. Další změnou prochází emocionální stránka, která kvůli hormonálním výkyvům má vliv jak na samotného jedince, tak i na jeho okolí. Co má však v této fázi vliv na budoucnost adolescenta je ukončení povinné školní docházky, které zakončuje období rané adolescence, a stanovuje spolu s následnými rozhodnutími jedince jeho společenskou prestiž.
2. Pozdní adolescence je obdobím od 15 do 20 let jedince. Její začátek zahrnuje pohlavní dozrání, které se většinou projevuje pohlavním stykem. S tím souvisí partnerství, které je pro mládež v této době velmi důležité. Jinak se v této fázi mění hlavně osobnost adolescenta a jeho pozice ve společnosti. Společenská pozice se zde vymezuje dosažením ekonomického osamostatnění, které závisí na délce studia a následném zaměstnání. Vlastní identita, je naopak závislá čistě na adolescentovi, který si ji musí poznáváním sama sebe vytvořit.

V období dospívání je jedinec vystaven očekáváním dospělé společnosti. Musí dodržovat normy chování dospělých, osamostatnit se od rodičů, navázat partnerské vztahy, zapadnout mezi vrstevníky, vybrat si profesi a formulovat osobní identitu. Dospívání je charakteristické tím, že se v něm objevuje sofistikovanější morální cítění, stejně jako přijímání morálních norem jak od vlastní rodiny, tak od společnosti. Začínají se vést diskuse o smyslu života, morálce a společenských obyčejů. Pro vrstevníky je typická jednotnost vzhledu, chování a názorů. Ve skupinách vrstevníků ztrácí adolescent svou identitu, přebírá normy a názory skupiny, zapojuje se do pomluv týkajících se morálky a smyslu života a cítí se ve svých názorech utvrzen. Rozvoji osobnosti tento skupinový efekt výrazně napomáhá, protože posiluje jedincovo sebepojetí a sebeúctu a dodává mu větší odolnost při budoucím zvládnutí sociálních tlaků (Šimíčková-Čížáková, 2009, s.101, 109).

Když nastoupí puberta, která se vyznačuje určitými tělesnými změnami způsobenými zvýšenou produkcí pohlavních hormonů, začíná oficiálně dospívání. Kromě rychlých tělesných změn probíhá také emocionální, kognitivní a sociální růst. Dospívající jsou

vystaveni zvýšenému sociálnímu tlaku ze strany svého okolí, což jim pomáhá stát se soběstačnými a chovat se sociálně uvědoměle. V období dospívání hrají interakce s vrstevníky významnější roli, protože nadále formují osobnost dospívajícího, jeho chování a schopnosti spolupráce. Dospívající procházejí neustálým vývojem, vždy v rámci komplexních vnějších faktorů. Vzájemné působení těchto faktorů nakonec určuje, zda jsou změny, ke kterým dochází, kladné nebo škodlivé. V adolescenci se jedinci do značné míry spoléhají na své rodiče. Pozornost a výchovná podpora, které se dítěti dostává v podobě povzbuzování ke školním výsledkům, vyjasňování hranic, vedení k hodnotám a pomoci při rozhodování souvisí s vývojem a chováním dospívajícího. Kvalitně strávený čas s rodinou má zásadní význam. Dospívající, kteří zažívají samotu a postrádají stabilitu fungující rodiny a pozitivní interakce s vrstevníky, jsou náchylnější k psychické manipulaci (Thorová, 2015, s.414–423).

Mezi základní vývojové úkoly v procesu dospívání patří vytvoření identity, přijetí společenských norem, uvědomění si vlastních hodnot, oproštění se od rodičů a navázání milostných vztahů. Dospívající si tak v průběhu času vyvíjí identitu, a nabývá vlastní zákonitosti v jednání, na které působí zkušenosti získané v jeho prostředí. Adolescenti si postupně utvářejí světonázor, posilují svůj morální kompas a osvojují si morální normy, s nimiž byli vychováváni. Díky schopnosti dospívajícího měnit své názory v reakci na argumenty je tato fáze názorové fluktuace pro vývoj přínosná. Přesto jsou citliví na vnucování názorů ze strany autorit. Dospívající si dle prožitých zkušeností formuje názory, tím usiluje o osobní vyjádření a nezávislost (Šimíčková-Čižáková, 2009, s. 111–115).

Mládež v tomto období nelze nikam zařadit, jelikož se snaží zcela odlišit, jak od dětí, tak dospělých. Tato snaha o odlišnost se projevuje, jak v chování, tak i v úpravě vzhledu a stylu. Jedinec se tak snaží dosáhnout vlastní identity, zjišťuje, kým je a kam patří, jaké hodnoty jsou pro něj v životě důležité, a jakým směrem se jeho život bude v budoucnu orientovat. Aby si vytvořil identitu musí znát své hranice, talenty i nedostatky, emoce, chování v různých situacích a naučit se brát sám sebe takového jaký je. Pro toto hledání identity je pro adolescenty normální zkoušet nové věci, což zahrnuje nové chování, vzhled, styl života, ale i například mimiku, či hledání nových zájmů. Jedná se o stav, ve kterém se jedinec nejen sebepoznává, ale i sebeutváří, aby byl ve výsledku nejlepší verzí sebe sama a byl sám se sebou spokojený (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 146–162). Vágnerová (2021, s. 453) uvádí, že nejvýraznější změnou identity, prochází dospívající mezi 15. – 16. rokem života.

Mladá dospělost je další průvodní fází nejdůležitějšího a nejdelšího období, co se týče vývojové stránky našeho života, a to dospělosti. Obvykle začíná dle rychlosti vývoje věkem 18 let, a končí ve 29 letech. Jedná se o období, které se nevyznačuje značnými změnami po fyzické stránce. Dochází však k významným posunům v psychosociální oblasti – blízkých vztahů a rodiny, vzdělávání a práce. Počáteční osvojování si sociálních rolí dospělých a jejich postupné přizpůsobování můžeme brát jako zahájení období mladé dospělosti. Když byl člověk dítětem, byl jeho status určován především jeho věkem, v dospělosti je určován především jeho společenskou prestiží. Rozvoj sociálních rolí dospělých, jako je navazování pevných partnerských vztahů, zakládání rodin a snaha o kariéerní růst, ovlivňuje také emoční prožívání jedinců. Mnoho výzkumů ukázalo, že na intenzitu emocí, které jsou v tomto období vydány, ostatní období ani zdaleka nedosahují (Blatný, 2017, s. 117–119).

Adolescenti často mývají problém s množstvím hodnot, které nemají ještě umístěny na stálých pozicích. Příčinou bývá nabytí nových sociálních rolí, které se sebou nesou rozdílné hodnotové zaměření. Tento hodnotový zmatek nutí mladistvé snažit se najít pouze ty důležité hodnoty (Vágnerová, 2021, s. 443).

2.1 Výchova k hodnotám

Nejzásadnějším a neúspěšnějším přístupem k přípravě dětí na šťastný život dospělých je, že je rodiče naučí rozpoznávat a oceňovat základní morální principy. Z léty ověřovaných zkušeností vyplývá, že morálně správné chování je předpokladem společenského i osobního štěstí. Skutečnost, že si lidé z mnoha národů a kultur osvojují stejné základní hodnoty, není náhodná. Pouze pomocí zkušeností děti poznají, že život založený na hodnotách je skutečně spojen se štěstím. Neúspěch a špatné pocity z nesprávného chování mohou děti naučit základním hodnotám a tomu, jak přistupovat k životu poctivě. Lidé by neměli "vymýšlet všechno od začátku", proto je rodičovskou odpovědností předat dětem lekce, které se naučili, a zkoušky, kterým během svého života čelili. V předškolním věku děti získávají hodnoty, a to jak vědomě, tak nevědomě, i když se je rodiče nesnaží předávat. Učí se je prostřednictvím televize, kamarádů a především rodiny. „*Rodina je pro dítě nejdůležitější skupinou a rodiče mají největší odpovědnost za jeho výchovu*“ (Eyre a Eyre, 2000, s. 11). Tyto hodnoty se mohou po nástupu do školy změnit. V další fázi – dospívání – se mládež snaží osamostatnit, oprostít se od rodičů a začít si tvořit vlastní hodnotový systém, na kterém je ale stále znatelná podobnost s hodnotovým systémem rodičů (Eyre a Eyre, 2000, s.9–10).

Děti imitují chování a postoje podle chování a postojů svých vzorů. Jedná se o metodu ztotožňování, která má zásadní význam pro rozvoj hodnotového vědomí dítěte, ve smyslu, že dítě napodobuje a opakuje ve svém životě postoje, chování a ideály určitých dospělých vzorů, a ty mají zásadní význam pro rozvoj hodnotového vědomí dítěte. Pro přijetí hodnotové výchovy jako *výchovy hodnotami a k hodnotám* musíme program osobního rozvoje založit na pevném přesvědčení, že hodnoty, jsou nejcennějším dědictvím, které lidstvo nese a chrání po tisíciletí, a nelze jej ponechat náhodě. Povinností vychovatele je vytvářet vhodné podmínky pro objevování, chápání a vytváření hodnot (Kučerová, 1996, s. 206–208). Kromě pozitivního příkladu a vytváření prostředí otevřené diskuse je pro předávání hodnot zásadní také rozhovor s další generací. „Předávajícím“ může být rodič, učitel, přítel nebo jiný dospělý, který učí hodnotám. Protože se však dospělí mohou učit i od dětí a mladých lidí, vyžaduje tento přístup založený na rovnosti velkou míru transparentnosti a vzájemné důvěry mezi všemi stranami. Stručně řečeno, je velmi důležité zapojit mládež, poskytnout jim platformu pro sebevyjádření a povzbudit je, aby zpochybňovali hodnoty svých vrstevníků i dospělých. Rozhovory mohou probíhat na mnoha úrovních, včetně domácnosti, školy, her a třídy. Jde o setkávání lidí, kteří jsou si sympatičtí a mají si co říct, spíše než o neustálé poučování ze strany dospělých (Gulová, Střelec, 2005, s. 42).

Výchovu k hodnotám, by měl tedy z velké části zajišťovat rodič, jakož to dospělí, předávající své hodnoty další generaci. Ale v dětských domovech a dětských domovech se školou jsou mládeži nejbližšími dospělými vychovatelé. Pokud si dítě dokáže k vychovateli vytvořit blízký vztah je možné, že dokáže tento pracovník ztlumit psychickou deprivaci a pomoci jeho přirozenému psychickému vývoji (Fedorová, 2006, s. 35).

3 ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA

Poskytování ústavní a ochranné výchovy upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, správu jejich zařízení. Specifika tohoto ustanovení pak upravuje vyhláška 438/2006 Sb. upravující podrobnosti výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních. Za zmínku stojí, že ústavní a ochranná výchova je v České republice v gesci více ministerstev: Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Ústavní výchovu upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Zákon č. 218/2003 Sb. slouží jako podklad pro nařízení soudního jednání. Nejčastějšími důvody ústavní výchovy jsou sociální nebo výchovné důvody. Zákon č. 89/2012 Sb. uvádí, že pokud rodiče nemohou ze závažných důvodů vychovávat své dítě, musí mladistvý navštěvovat ústavní zařízení. V situacích, kdy může být vážně ohrožena výchova, či tělesný, duševní nebo rozumový stav dítěte nebo jeho zdravý vývoj do té míry, že je to v rozporu s jeho nejlepším zájmem, může soud nařídit také ústavní výchovu. Nicméně nemohou být důsledkem špatné majetkové podmínky opatrovníka. Dítě může být soudem umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, pokud jsou tyto důvody dočasné, avšak maximálně na dobu šesti měsíců. Délka je také omezena zákonem č. 89/2012 Sb., která umožňuje opakovatelné prodloužení institucionální výchovy v maximální délce tří let. Mezi nejčastější důvody, které rodiče uvádějí pro umístění dítěte do ústavní výchovy, patří: neschopnost rodičů, asocíální chování rodičů nebo jiných zúčastněných osob a zanedbávání potřeb dítěte. Mezi nejčastější důvody u dospívajících patří narušující chování, jako je porušování zákona, počínající drogová závislost, útoky z domova, absence respektu k autoritám či rodičům atd. Nejčastějším důvodem pro nařízení ústavní výchovy je narušující chování; v roce 2007 se do ústavní výchovy dostalo 667 mladistvých starších 15 let a 347 mladistvých ve věku 13 až 15 let. Děti se závažnými problémy v chování, které se nedopustily delikventního jednání, jsou často umisťovány do programů ústavní výchovy (Vavrysová, 2019, s. 85-88).

Ochranná výchova je uložena zákonem č. 109/2002 Sb. Ochranná výchova je opatření, které od osob, kterým je uloženo, vyžaduje více povinností. Jedná se o opatření dané na základě dopuštění se trestného činu, který vyžaduje výjimečný trest, a to u dětí ve věku 12 až 15 let, nebo za předpokladu větší efektivity než udělením odnětí svobody u jedinců ve věku 15 až

18 let. Také v případě, že ústavní výchova přestane být dostačující, soud uloží ochrannou výchovu. Jedná se o situace, kdy se dítěti nedostává dostatečné péče ze strany rodiny, dítěti se nedostává řádné výchovy a problém nelze řešit v rodině, dítě je závažným způsobem zanedbáváno nebo prostředí, ve kterém dítě žije, je nevhodné a nezajišťuje řádnou výchovu. Jedinci s uloženou ochrannou výchovou mají často ve své minulosti výskyt protiprávních činů. Ochranná výchova je nařízena soudem a může trvat až do 18 let, v případě, že je ochranná výchova prodloužena, může trvat až do 19 let věku jedince. Soudy musí včas a vhodným způsobem reagovat na přestupky spáchané nezletilými. Příčin k prodloužení ochranné výchovy je několik, ale nejčastěji se jedná o studijní závazky. Pokud je převýchova mladistvého zdařilá, a lze předpokládat, že se bude chovat a fungovat sporádaně i bez omezení uložených ochrannou výchovou, může být ochranná výchova přeměněna na ústavní výchovu (Vavrysová, 2019, s. 88–89; zákon č. 218/2003 Sb.).

Zařízení ústavní a ochranné výchovy upravuje zákon č. 109/2002 Sb. a jejich správa spadá Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

3.1 Dětský domov

Děti, které nemají závažné poruchy chování, a kterým byla soudem nařízena ústavní výchova, jsou umístěny do dětského domova, kde je jim poskytována péče na základě konkrétních požadavků každého dítěte. Tato zařízení jsou určena pro děti od 3 let do 18 let, a do 26 let, pokud se jedná o zletilou nezaopatřenou osobu, která se stále připravuje na budoucí povolání. Mimo domov se děti vzdělávají ve školách. Dětský domov se stará především o sociální, vzdělávací a výchovné potřeby dětí. Děti všech věkových kategorií a pohlaví jsou v dětském domově rozděleny do rodinných skupin. Rodinná skupina může mít nejméně 6 dětí, nikdy však více než 8. Pokud nenastane výjimečná situace jsou sourozenci sdružováni do stejné rodinné skupiny, stejně tak i nezletilé matky s dětmi. Těchto rodinných skupin může být na celé zařízení nejméně 2 a nejvíce 6 (Vavrysová, 2019, s. 90; zákon č.109/2002 Sb.; Janský, 2014, s. 116).

3.2 Dětský domov se školou

O děti, které byly umístěny do ústavní péče a mají závažné poruchy chování nebo potřebují vzdělávací a terapeutickou podporu z důvodu přechodného nebo chronického duševního onemocnění, se pečuje v dětském domově se školou. V dětském domově se školou se pečuje také o děti s uloženou ochrannou výchovou a o nezletilé matky s nařízenou ústavní nebo

uloženou ochrannou výchovou a jejich děti, které nemohou navštěvovat školu mimo ústavní zařízení. Nejčastěji se zde nachází děti ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Dětský domov se školou stejně jako dětský domov zajišťuje sociální, výchovnou a vzdělávací potřeby dětí. V dětských domovech se školou se také neliší počty rodinných skupin a počty dětí v nich. I v tomto případě se rodinná skupina skládá nejméně ze 6 a nejvýše z 8 dětí, přičemž rodinné skupiny mohou být v minimálním počtu 2 a maximálním počtu 6 na celé zařízení. Dítě je přemístěno do výchovného zařízení, pokud není schopno navštěvovat střední školu mimo zařízení z důvodu výrazných problémů s chováním nebo pokud neuzavře pracovněprávní vztah (Vavrysová, 2019, s. 91; zákon č. 109/2002 Sb.; Janský, 2014, s. 116).

3.3 Vliv nepříznivých zážitků z dětství na hodnoty

Japonský výzkum *Adverse childhood experiences and personal values in adolescence: A cross-sectional study using community adult samples in Japan* nám může pomoci nahlédnout, do uspořádání hodnot mladistvých, kteří pocházejí z nevyhovujících podmínek, což charakterizuje i náš výzkumný soubor.

Tento výzkum se věnoval zkoumání, zda je mezi nepříznivými zážitky z dětství a přiřkládání důležitosti určitým hodnotám v dospívání nějaká souvislost. Průřezovou studií s retrospektivním hodnocením se měřily osobní hodnotové priority respondentů s nepříznivými zážitky z dětství, do kterých spadá fyzické týrání, zanedbávání a rozvod rodičů. Cílem bylo ukázat vliv nepříznivých zážitků z dětství na hodnoty, což nikdo do té doby nezkoumal. Je známo, že tyto zážitky ovlivňují a jsou silnými prediktory špatného fyzického a psychického zdraví, proto bylo snahou dokázat, že mají vliv i na další oblasti života. Zjištění přispěla k pochopení toho, jak tyto zážitky utvářejí hodnotové orientace během dospívání a vytvářejí rozdíly s těmi, kteří je nemají, a řeší potřebu včasných intervencí proti znevýhodnění v dětství. Tento výzkum má sloužit jako první studie, která naznačuje, že přítomnost negativních zážitků v dětství ovlivňuje hodnotové orientace během dospívání, konkrétně tím, že přiřkládá menší význam hodnotám nezpůsobování problémů nebo významu rodiny a přátel. Celkem se výzkumu zúčastnilo 2 463 dospělých, kteří byli požádáni, aby si vzpomněli na své dětství a odpověděli na dotazníky týkající se nežádoucích zážitků z dětství. Tyto dotazníky zahrnovaly emocionální, fyzické a sexuální zneužívání a dysfunkci domácnosti (zneužívání návykových látek v domácnosti, duševní onemocnění

v domácnosti, násilně léčená matka, uvězněný člen domácnosti, odloučení rodičů nebo rozvod) (Obikane, 2023).

Fyzické týrání v dětství bylo významně spojeno s nižší důležitostí pro vyhýbání se způsobení problémů a důležitosti rodiny a přátel. Zanedbávání v dětství bylo spojeno s nižším uznáním lásky k rodině a přátelům. Rozvod rodičů v dětství byl významně spojen s nižší důležitostí pro pečující rodinu a přátele. Mít jakýkoliv nepříznivý zážitek z dětství bylo významně spojeno s nižším skóre pro vyhýbání se způsobení problémů a důležitosti rodiny a přátel. Výsledky ukázaly, že nepříznivé zážitky z dětství jsou negativně spojeny s prosociálními hodnotami, jako je zlepšování společnosti nebo péče o přátele (Obikane, 2023).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Tématem bakalářské práce je hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou. Zabýváme se jedinci ve věku od 14 do 26 let, protože tato věková skupina náleží do období adolescence, u kterého Vágnerová (2021, s. 441) upozorňuje, že v jeho rámci dochází u lidí k přehodnocení hodnot, které jim nastavilo jejich okolí, na hodnoty, se kterými se ztotožňují sami.

Vychovávání jedinci v dětských domovech a dětských domovech se školou pochází z nevyhovujícího prostředí, což má vliv na utváření jejich osobnosti, hodnot týkajících se života, i jejich budoucnosti. Stejně tak, je zde znatelný vliv vrstevnických skupin a samotného zařízení, ve kterém se nachází (Dejme dětem šanci o.p.s., 2021). V zařízeních, o kterých se v této bakalářské práci bavíme, se nenachází rodiče. Jejich roli zastupují vychovatelé, jejichž úkolem je výchova a vzdělávání osob zde umístěných. Tyto osoby jsou zařazeny do rodinných skupin, a v těchto skupinách se může vyskytovat až 8 dětí dle zákona č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Zde vidí problém Škoviera (2007, s. 109), který uvádí, že rodič by neměl být nahrazen vychovatelem, protože vychovatel by měl hlavně dohlížet na organizaci skupin, a také na skloubení zájmu těchto skupin se zájmy jednotlivce.

Domníváme se, že se doposud nerealizovaly výzkumy zkoumající hodnotovou orientaci mládeže v dětských domovech a dětských domovech se školou, ale existují výzkumy hodnotových orientací mládeže. Na tyto výzkumy se zaměřuje Sak (2000, s. 37–38), který vysvětluje, proč je důležité se hodnotovou orientací u mládeže zabývat. Také poukazuje na fakt, že mládež si utváří tzv. Projekt sebe sama, který je ovlivněn sociálním prostředím, do kterého spadají rodiče, škola, ale také například kultura. Tento Projekt sebe sama spočívá ve vlivu našeho vývoje, chování a prostředí na naši budoucnost, a to jak z pohledu profesní kariéry, životního stylu, tak i z pohledu postavení ve společnosti nebo našich životních cílů. Především životní cíle přerůstají ze současnosti do budoucnosti a jsou úzce vázány na hodnotovou orientaci.

4.1 Cíle výzkumu

Výzkumným cílem bakalářské práce je zjistit hodnotové preference mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou. Dalšími cíli je zjistit jednotlivé typy hodnotových orientací u mládeže z dětských domovů, zjistit jednotlivé typy hodnotových orientací

u mládeže z dětských domovů se školou, a také komparace hodnotových orientací mládeže těchto dvou zařízení.

4.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Z výše uvedených výzkumných cílů a výzkumného problému vycházejí výzkumné otázky a hypotéza.

VO1 Jaká je hodnotová preference mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou?

VO2 Jaké jsou hodnotové orientace mládeže z dětských domovů?

VO3 Jaké jsou hodnotové orientace mládeže z dětských domovů se školou?

VO4 Jaký je rozdíl v hodnotové orientaci mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou?

H: Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a hodnotová orientace mládeže z dětských domovů se školou jsou rozdílné.

4.3 Pojetí výzkumu

Pro zmapování hodnotové orientace u mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou, volíme kvantitativní výzkumné pojetí, které se orientuje na větší skupiny osob, protože chceme zjistit jakému typu hodnotové orientace tato mládež odpovídá. Současně je kvantitativní výzkumný přístup rychlý a účinný při shromažďování dat potřebných pro hodnocení výzkumu (Hendl, 2016, s. 45). Předpokládáme, že výsledným typem hodnotové orientace bude egoisticko-materialistický, který zahrnuje hodnoty jako majetek, plat a úspěch, protože Janský (2014, s. 131) se zmiňuje o zjištěném vyšším významu materiálních standardů dětí, které se projevuje například vyšším zájmem o značkové oblečení.

4.4 Výzkumný soubor

Základní soubor tvoří mládež od 14 do 26 let dětských domovů a dětských domovů se školou. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních definuje, že do dětského domova může být umístěno dítě ve věku od 3 do 18 let, a v rámci přípravy na budoucí povolání, může v zařízení zůstat do věku 26 let. V dětských domovech se školou jsou to děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Na území

České republiky se nachází 138 dětských domovů a 28 dětských domovů se školou. Jak si můžeme všimnout v tabulce č. 1 v dětských domovech se dle statického informačního systému Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy nachází 678 mládeže nad 15 let a nad 18 let se jedná o 374 klientů.

Tabulka 1: *Počet dětských domovů a dětských domovů se školou v jednotlivých krajích v České republice*

Kraje	Dětské domovy	Dětské domovy se školou
Hlavní město Praha	4	1
Středočeský kraj	17	4
Jihočeský kraj	9	1
Plzeňský kraj	7	2
Karlovarský kraj	3	1
Ústecký kraj	17	4
Liberecký kraj	7	2
Královéhradecký kraj	7	3
Pardubický kraj	6	1
Kraj Vysočina	9	2
Jihomoravský kraj	11	1
Olomoucký kraj	11	2
Zlínský kraj	12	1
Moravskoslezský kraj	18	3
Celkem	138	28

Zdroj: Vlastní výzkum, 2023

V dětských domovech se školou je umístěno pouze 37 klientů starších 14 let (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2024) viz. tabulka č. 2.

Tabulka 2: Počet mládeže umístěné v dětských domovech a dětských domovech se školou v jednotlivých krajích v České republice

Kraje	Dětské domovy	Dětské domovy se školou
Hlavní město Praha	65	3
Středočeský kraj	85	14
Jihočeský kraj	68	0
Plzeňský kraj	63	0
Karlovarský kraj	46	0
Ústecký kraj	127	1
Liberecký kraj	41	1
Královéhradecký kraj	38	0
Pardubický kraj	43	0
Kraj Vysočina	64	10
Jihomoravský kraj	72	0
Olomoucký kraj	92	0
Zlínský kraj	65	0
Moravskoslezský kraj	178	8
Celkem	1047	37

Zdroj: Vlastní výzkum, 2023

Postup v rámci výběru dětských domovů pro výzkum probíhal následovně. Do látkového pytlíku jsme vložili papírky s napsanými názvy krajů. Z tohoto pytlíku jsme vylosovali 4 kraje, ve kterých jsme poté zkontaktovali všechny dětské domovy, které se na území těchto krajů vyskytují. Při losování krajů u dětských domovů, jsme z látkového pytlíku vytáhli Karlovarský kraj, Pardubický kraj, Moravskoslezský kraj a Zlínský kraj. V těchto krajích se dohromady nachází 39 dětských domovů.

Pro část práce týkající se dětských domovů se školou jsme napsali 16 dětským domovům se školou, jelikož Statistický informační systém Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, přesně neurčuje zařízení, ve kterých se nachází mládež nad 15 let, pouze zveřejňuje kraje.

Tyto domovy se nacházely v Hlavním městě Praha, Středočeském kraji, Ústeckém kraji, Libereckém kraji, kraji Vysočina a Moravskoslezském kraji.

V únoru 2023 jsme pomocí emailu s příloženým dotazníkem kontaktovali 39 dětských domovů. Ze 74 vyplněných dotazníků byly 3 nevyhovující, a ve všech případech šlo o respondenty z dětských domovů se školou, kdy věk těchto respondentů nezapadal do věkové hranice uvedené zákonem pro toto zařízení. Z dětských domovů se výzkumu zúčastnilo 56 jedinců z toho 30 mužů a 26 žen, a z dětského domova se školou bylo respondentů 15 z toho 9 mužů a 6 žen.

4.5 Výzkumný nástroj

Výzkumným nástrojem této kvantitativní formy výzkumu je dotazník. Dotazník byl rozeslán zástupcům zařízení pomocí emailových adres, zjištěných na stránkách zařízení, a ti jej poté předali dále svým klientům.

Respondenti byli v úvodu seznámeni, k jakému účelu dotazník slouží, pro koho je určen, a že jeho vyplnění je zcela anonymní.

Dotazník byl přejat od Saka a jeho baterie obsahující 23 hodnot z roku 1997 (Sak, 2000, s.122). Dotazník jako takový je rozdělen na dvě části. První část obsahuje faktografické údaje o pohlaví, zařízení a věku, a jedné otázky, která zjišťuje postoj respondenta k hodnotám.

V druhé části dotazníku se nachází již zmíněná Sakova baterie hodnot, která zahrnuje 23 položek, a to:

- zdraví,
- láska,
- mír, život bez válek,
- životní partner,
- svoboda,
- přátelství,
- rodina a děti,
- zdravé prostředí,

- demokracie,
- pravda, poznání,
- zajímavá práce,
- rozvoj vlastní osobnosti,
- plat, další příjmy,
- úspěšnost v zaměstnání,
- vzdělání,
- uspokojování svých zájmů, koníčků,
- být užitečný druhým lidem,
- majetek,
- soukromé podnikání,
- společenská prestiž,
- veřejně prospěšná činnost,
- bůh,
- politická angažovanost.

Tyto položky následně hodnotili respondenti dle jejich preference, a to pomocí pětistupňové škály, kdy 1. stupeň značil nejmenší význam a 5. stupeň největší. Následně se dle aritmetického průměru seřazeného postupně u jednotlivých položek vyhodnotí hodnotová preference. Pro hodnotovou preferenci použijeme všech 23 položek. Při bádání po hodnotové orientaci některé položky úplně zrušíme (pravda a poznání; bůh), jelikož je autor do hodnotové orientace nezahrnul, a některé naopak dodáme do více typů hodnotových orientací (úspěšnost v zaměstnání; láska; společenská prestiž), kde podle autora patří (Sak, 2000, s. 122–153) viz. tabulka č. 3.

Tabulka 3: *Položky a jejich umístění v hodnotové orientaci*

Hodnotová orientace	Číslo položky v dotazníku	Položka
	22.	Majetek

Egoisticko-materialistická	17.	Plat, další příjmy
	24.	Společenská prestiž
	23.	Soukromé podnikání
	18.	Úspěšnost v zaměstnání
Profesně-rozvojová	19.	Vzdělání
	16.	Rozvoj vlastní osobnosti
	15.	Zajímavá práce
	18.	Úspěšnost v zaměstnání
Reprodukční	8.	Životní partner
	11.	Rodina a děti
	6.	Láska
Globální	12.	Zdravé životní prostředí
	7.	Mír, život bez válek
	5.	Zdraví
Liberální	9.	Svoboda
	13.	Demokracie
	23.	Soukromé podnikání
Sociální	25.	Veřejně prospěšná práce
	27.	Politická angažovanost
	24.	Společenská prestiž
	21.	Být užitečný druhým lidem
Hédonistická	20.	Uspokojování svých zájmů, koníčků
	10.	Přátelství
	6.	Láska

Zdroj: Sak, 2000

4.6 Způsob zpracování dat

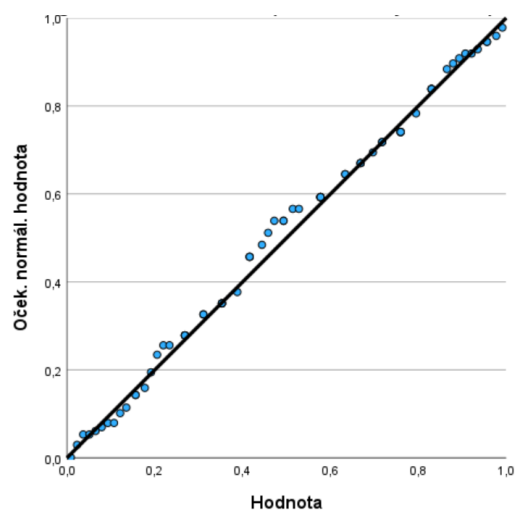
První jsme si dotazníky rozdělili dle zařízení a zpracovali čárkovací metodou, následně jsme zjištěná data dosadili do programu Microsoft Excel, kde jsme jednotlivé položky vyhodnocovali aritmetickým průměrem. Tyto průměry jsme nakonec seřadili sestupně, tím jsme zjistili hodnotovou preferenci mládeže obou zařízení (VO1).

Abychom mohli vyvodit hodnotovou orientaci (VO2 a VO3), vypsali jsme si v Microsoft Excelu, ke kterým hodnotovým orientacím se vážou jednotlivé položky, a znovu za použití aritmetického průměru jsme určili průměry jednotlivých hodnotových orientací pro obě skupiny. Dále jsme tyto hodnotové orientace seřadili sestupně a výslednou hodnotovou orientací se stala hodnotová orientace umístěna na prvním místě s nejvyšší hodnotou.

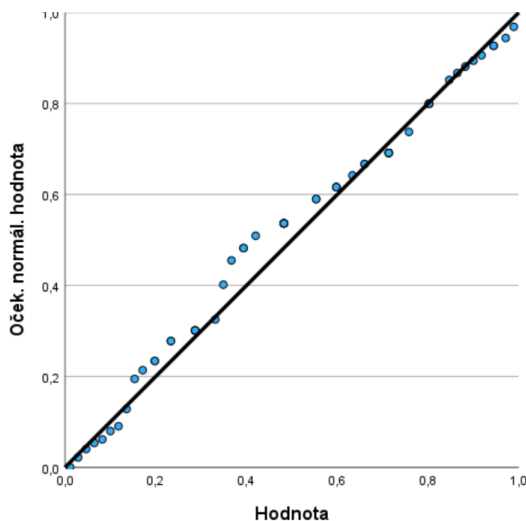
Ke zjištění, zda existuje rozdíl mezi hodnotovou orientací mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou (VO4), jsme použili Studentův T-test. Studentův T-test patří mezi nejnámější statistické testy významnosti. Díky tomuto testu můžeme určit, jestli dva soubory dat z dvou rozdílných skupin objektů, mají stejný aritmetický průměr (Chráška, 2007, s. 122). Pro komparaci hodnotových orientací jsme pracovali v programu IBM SPSS.

K ověření splnění požadavků pro využití T-testu jsme využili Normální pravděpodobnostní graf. Jedná se o bodový graf, který představuje komparaci kvantilů vypočítaných z dat (osa x) a kvantilů standardizovaného normálního rozdělení (osa y). Graf č. 1 znázorňuje hodnotovou orientaci mládeže z dětských domovů a graf č. 2 vyobrazuje hodnotovou orientaci mládeže z dětských domovů se školou. V těchto grafech vidíme normální rozdělení dat vzhledem k proměnným. V obou grafech je zřetelné, že většina bodů se nachází na přímce, díky čemuž můžeme říci, že se jedná o normální rozdělení dat, a tím jsou požadavky pro využití T-testu splněny.

Graf 1: Normální pravděpodobnostní graf: Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů (Vlastní výzkum, 2023)

Graf 2: Normální pravděpodobnostní graf: Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů se školou (Vlastní výzkum, 2023)

4.7 Analýza dat

V rámci analýzy dat se věnujeme vyhodnocení výzkumných otázek a hypotézy. Pro přehlednost výsledků budeme postupovat postupně po jednotlivých výzkumných otázkách.

1) Jaká je hodnotová preference mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou?

Vyhodnocení naší první výzkumné otázky, která se věnuje hodnotové preferenci, proběhlo aritmetickým zprůměrováním odpovědí respondentů, kdy měli zaznačit svou odpověď od 1 (nejnižší význam) do 5 (největší význam) u každé položky, a následně jejich sestupným seřazením. Pokud se podíváme na první příčky hodnotové preference mládeže z dětských domovů (viz. Tabulka 4), zjistíme, že na 5stupňové škále se nad 4. jednotku škály dostalo 11 hodnot, což poukazuje na rozmanitost. Tyto hodnoty se od sebe moc neliší průměrem. Ve 3. jednotce škály se nachází 9 hodnot, a je zřetelné, že se některé hodnoty o své pozice dělí. Mezi hodnotou *být užitečný druhým lidem* a *společenskou prestiží* nastává viditelný zlom s rozdílem 0,5 průměru mezi hodnotami, za společenskou prestiží se umísťuje i *veřejně prospěšná práce*, z čehož lze vyvodit nezájem o lidi, které nejsou v blízkém okruhu respondenta. Na poslední příčce se umístila *politická angažovanost*, kterou zapříčinilo, že mládež nepovažuje za důležitou svou občanskou roli.

Tabulka 4: Hodnotová preference mládeže z dětského domova

Číslo položky v dotazníku	Hodnoty	Škálová odpověď					Průměr
		1	2	3	4	5	
10.	přátelství	2	1	3	12	39	4,49
9.	svoboda	2	1	6	11	37	4,40
17.	plat, další příjmy	2	1	6	11	36	4,39
5.	zdraví	1	1	8	13	34	4,37
6.	láska	1	3	8	13	32	4,26
20.	uspokojování svých zájmů, koníčků	1	1	9	18	28	4,25
7.	mír, život bez válek	0	5	11	9	32	4,19
12.	zdravé životní prostředí	1	4	10	11	31	4,18
18.	úspěšnost v zaměstnání	2	1	11	16	27	4,14
8.	životní partner	2	6	6	14	29	4,09
11.	rodina a děti	3	2	12	13	27	4,04
13.	demokracie	2	4	14	11	26	3,96
16.	rozvoj vlastní osobnosti	3	3	12	14	25	3,96
15.	zajímavá práce	2	3	12	20	20	3,93
14.	pravda a poznání	2	6	13	11	25	3,89
19.	vzdělání	5	2	11	15	24	3,89
22.	majetek	3	4	12	16	22	3,88
21.	být užitečný druhým lidem	6	4	14	15	18	3,61
24.	společenská prestiž	8	7	20	12	10	3,16
25.	veřejně prospěšná činnost	13	6	15	11	12	3,05
23.	soukromé podnikání	13	11	13	10	10	2,88
26.	bůh	26	11	9	2	9	2,25

27.	politická angažovanost	26	11	9	6	5	2,18
-----	------------------------	----	----	---	---	---	------

Zdroj: Vlastní výzkum, 2023

U hodnotové preference mládeže z dětských domovů se školou (tabulka č. 5) vidíme, že ve 4. jednotce škály se nachází 6 hodnot z toho 3 se stejným průměrem. Jediné hodnoty ve 4. jednotce škály, představující spojitost s lidmi, a jsou hodnoty *přátelství* a *uspokojování svých zájmů, koníčků*. Samotný Sak (2000, s. 149), tyto hodnoty označil jako důležité pro jedince, ale bez nutnosti závazku. Zároveň zde vidíme důležitost zabezpečení sám sebe v hodnotách *majetek* a *plat*. Ve 3. jednotce škály máme 12 hodnot z toho 10 hodnot je podobných průměrem. Příčinou může být nízký počet respondentů, ale i neutrální postoj k těmto hodnotám. Ve 2. jednotce škály vidíme hodnoty *být užitečný druhým lidem, veřejně prospěšná práce, politická angažovanost*. Jedná se o hodnoty zahrnuté v sociální hodnotové orientaci, která člověka vede k navazování interakcí se společností. Z výsledků je zřetelné, že mládež z dětských domovů se školou nemá zájem o interakce s lidmi mimo svůj okruh známých. Na poslední příčce se v hodnotové preferenci nachází hodnota *bůh*, a to s nejnižším dosaženým průměrem u obou skupin 1,86.

Tabulka 5: Hodnotová preference mládeže z dětských domovů se školou

Číslo položky v dotazníku	Hodnoty	Škálová odpověď					Průměr
		1	2	3	4	5	
10.	přátelství	0	0	3	2	9	4,43
7.	mír, život bez válek	0	0	3	5	6	4,21
17.	plat, další příjmy	1	0	1	7	5	4,07
22.	majetek	0	1	4	2	7	4,07
9.	svoboda	1	0	1	7	5	4,07
20.	uspokojování svých zájmů, koníčků	0	0	5	4	5	4,00
5.	zdraví	2	0	1	5	6	3,93
6.	láska	0	1	5	2	6	3,93
11.	rodina a děti	0	3	4	1	6	3,71
8.	životní partner	1	1	3	5	4	3,71

15.	zajímavá práce	2	0	5	5	2	3,36
14.	pravda a poznání	1	4	3	2	4	3,29
19.	vzdělání	2	2	2	6	2	3,29
24.	společenská prestiž	4	0	3	2	5	3,29
12.	zdravé životní prostředí	3	2	1	5	3	3,21
16.	rozvoj vlastní osobnosti	3	1	3	4	3	3,21
18.	úspěšnost v zaměstnání	1	3	5	2	3	3,21
13.	demokracie	1	4	5	2	2	3,00
21.	být užitečný druhým lidem	4	1	5	1	3	2,86
23.	soukromé podnikání	3	3	4	1	3	2,86
25.	veřejně prospěšná činnost	4	3	4	1	2	2,57
27.	politická angažovanost	6	4	3	0	1	2,00
26.	bůh	7	4	2	0	1	1,86

Zdroj: Vlastní výzkum, 2023

Obě hodnotové preference mají na 1. příčce hodnotu *přátelství* a na 3. příčce hodnotu *platu*. Hodnota *platu* se u respondentů z dětského domova se školou dostala na 3. místo, a u klientů z dětských domovů skončila až na 15. příčce. Můžeme si všimnout rozdílných průměrových rozpětí, kdy skupina respondentů z dětského domova neklesla pod 2. jednotku škály, a skupina respondentů z dětského domova se školou, klesla s nejnižším průměrem k 1,86 škály. Také se liší počtem hodnot na pořadí, kdy u hodnotové preference dětských domovů se školou se na jedné pozici vyskytují 3 hodnoty. Rozdíl mezi hodnotovými preferencemi je i v největším počtu hodnot u jednotky škály, kdy u dětských domovů se jedná o 4. jednotku škály, a u dětských domovů šlo o 3. jednotku škály. U obou skupin se na posledních příčkách vyskytují hodnoty *bůh* a *politická angažovanost*, u kterých byl rozdíl v pozici o minimálně 0,5 jednotky škály od ostatních hodnot. To nám odhalilo skutečnost, že většina respondentů je nevěřících a nemají zájem o dění v politice.

2) Jaké jsou hodnotové orientace mládeže z dětských domovů?

V tabulce č. 6 si můžeme prohlédnout výsledky hodnotové orientace mládeže z dětských domovů, které jsme vypočítali aritmetickým průměrem u jednotlivých hodnotových

orientací z průměru hodnot, v nichž se vyskytují. Na první příčce se umístila *hédonistická hodnotová orientace* s průměrem 4,33. Můžeme si všimnout, že hodnotové orientace od sebe nejsou nijak drasticky odchýleny, a že se všechny hodnotové orientace vyskytují na horních pozicích 5stupňové škály s rozptylem průměru 1,33 škály. Nejznačnější zlom vidíme u *sociální hodnotové orientace*, která se se svým průměrem dostala na nejnižší pozici.

Tabulka 6: *Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů*

Hodnotová orientace	Průměr
Hédonistická HO	4,33
Globální HO	4,25
Reprodukční HO	4,13
Profesně-rozvojová HO	3,98
Liberální HO	3,75
Egoisticko-materialistická HO	3,69
Sociální HO	3,00

Zdroj: Vlastní výzkum, 2023

Pokud se podíváme do tabulky č. 4, a rozlišíme si jednotlivé hodnoty do hodnotových orientací dle tabulky č. 3, vidíme že:

- hodnoty **hédonistické**, **globální** a **reprodukční** hodnotové orientace se vyskytují ve 4. příčce škály, což je zároveň nejvyšší příčka,
- hodnoty **liberální** a **egoisticko-materialistické** hodnotové orientace se objevují na různých pozicích hodnotové preference,
- hodnoty **profesně-rozvojové** hodnotové orientace zabírají místo ve středu hodnotové preference, což značí neutrální postoj k těmto hodnotám,
- hodnoty **sociální** hodnotové orientace se všechny umístily na posledních příčkách hodnotové preference.

3) Jaké jsou hodnotové orientace mládeže z dětských domovů se školou?

Mládež z dětských domovů se školou (viz. tabulka č. 7) skončila s nejvyšším průměrem u *hédonistické hodnotové orientace* viz. tabulka č. 7, a to s průměrem 4,12. Pokud se

podíváme i na ostatní průměry, můžeme si všimnout, že oproti mládeži z dětských domovů průměr u mládeže z dětských domovů se školou je rozptyl průměrů větší. Rozptyl průměrů je 1,44 škály.

Tabulka 7: Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů se školou

Hodnotová orientace	Průměr
Hédonistická HO	4,12
Globální HO	3,79
Reprodukční HO	3,79
Egoisticko-materialistická HO	3,50
Liberální HO	3,31
Profesně-rozvojová HO	3,27
Sociální HO	2,68

Zdroj: Vlastní výzkum, 2023

Při náhledu do tabulky č.5, a rozlišení si jednotlivých hodnot na hodnotové orientace dle tabulky č. 3, vidíme že:

- hodnoty **hédonistické**, **globální** a **reprodukční** hodnotové orientace nalzáme pospolu v horní části hodnotové preference,
- hodnoty **egoisticko-materialistické** a **liberální** hodnotové orientace se vyskytují na různých příčkách hodnotové preference,
- hodnoty **profesně-rozvojové** hodnotové orientace sice se drží ve středu hodnotové preference,
- hodnoty **sociální** hodnotové orientace se všechny umístily na posledních pozicích hodnotové preference.

4) Jaký je rozdíl v hodnotové orientaci mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou?

Čtvrtá výzkumná otázka zjišťovala, zda existuje rozdíl v hodnotové orientaci mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou. K této otázce náleží hypotéza:

H: Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a hodnotová orientace mládeže z dětských domovů se školou jsou rozdílné.

H₀: Předpokládáme, že neexistují rozdíly v hodnotové orientaci mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou.

H_A: Předpokládáme, že existují rozdíly v hodnotové orientaci mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou.

V tabulce č. 8 můžeme vidět, že se výzkumu zúčastnilo dohromady 71 respondentů, z toho 56 z dětských domovů a 15 z dětských domovů se školou. Průměr u dětských domovů byl 3,811 a směrodatná odchylka 0,639. U dětských domovů se školou byl průměr 3,383 a směrodatná odchylka 0,131.

Tabulka 8: *Group Statistic*

Zařízení	Počet respondentů	Průměry	Směrodatná odchylka
Dětské domovy	56	3,811	0,639
Dětské domovy se školou	15	3,383	0,131

Zdroj: Vlastní výzkum, 2023

Výsledky Levenova testu a T-testu pro dva nezávislé soubory můžeme vidět v tabulce č. 9. Levenův test používáme při testování dvou pravděpodobnostních (náhodných) výběrů, u kterých chceme zjistit, jestli mají stejný rozptyl. Jedná se o test, který se využívá při T-testu pro dva nezávislé výběry, kde se srovnávají dva průměry z výběrového souboru (Mareš, 2015, s. 217). Levenův test nám vyšel se signifikancí 0,387, což je větší než 0,05, a díky tomu můžeme použít T-test pro dva nezávislé výběry. V tabulce č. X můžeme vidět výsledek, kdy byla použita 95 % spolehlivost testu. Vypočítaná hodnota signifikace nepřesahuje hladinu významnosti, jak v případě jednostranné pravděpodobnosti ($p = 0,005$), tak i v případě dvoustranné pravděpodobnosti ($p = 0,011$), proto hovoříme o statisticky významném odhadu. Z tohoto důvodu zamítáme nulovou hypotézu a můžeme konstatovat, že se hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou liší.

Tabulka 9: *Independent Samples Test*

Leveneho test	Sig.	0,387
---------------	------	-------

T-test pro dva nezávislé soubory	T	2,748
	Df	27,247
	One-sided p	0,005
	Two-sided p	0,011
	Rozdíl průměrů	0,429
	Standardní chyba rozdílu	0,156
	Dolní hranice 95% intervalu spolehlivosti pro rozdíl	0,109
	Horní hranice 95% intervalu spolehlivosti pro rozdíl	0,749

Zdroj: Vlastní výzkum, 2023

5 INTERPRETACE DAT

Prvním výzkumným cílem bylo zjištění hodnotové preference mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou. Výsledkem bylo, že pro obě skupiny je nejdůležitější **přátelství**. Güroğlu (2022, s. 110–117) uvádí, že pro většinu mladistvých od 10 do 18 let je kamarád jedním ze tří nejdůležitějších osob v jejich životě. Dále zdůrazňuje, že v období dospívání plní přátelství potřeby důvěry, emocionální podpory, intimity a náklonosti. Další horní příčky v preferenci hodnot byly zaplněny hodnotami jako jsou **láska, zájmy, životní partner, rodina**, kdy se v těchto hodnotách projevují významní činitelé okolí pro mladistvé. To nám ukotvuje tvrzení z 2. kapitoly od autorek Šimíčková-Čížáková (2008) a Thorové (2015), že v období adolescence, se začíná dospívající pořádně zajímat o navázání milostných vztahů, snahu zapadnout mezi vrstevníky, a také o vztahy s rodiči a v rodině. U obou skupin se na 3. pozici umístil **plat**, a u jedinců z dětského domova se školou, k této hodnotě přibyl i **majetek**, což poukazuje na důležitost materiálního zajištění. Dále jsme si mohli všimnout, že jsou pro obě skupiny víceméně neutrální hodnoty, které bychom mohli shrnout jako seberealizační – **rozvoj vlastní osobnosti, vzdělání, úspěšnost v zaměstnání a společenská prestiž**. A na posledních příčkách, se umístily především hodnoty, jako **být užitečný druhým lidem, veřejně prospěšná činnost, bůh a politická angažovanost**. Dle Kratochvílové a Slavíka (2010, s. 85) spousta mladých lidí nepovažuje za důležitou účast svou občanskou roli, a rovněž ztratila důvěru v politiku České republiky, což zapříčiňuje nízký průměr u politické angažovanosti. K tomu přispívá tvrzení Hartové (2007, s. 642), že s nezájmem o zapojení se do občanských věcí jde ruku v ruce nezájmem o vazby na společnost, které se vyznačují nesounáležitostí a nevzájemností

Druhým výzkumným cílem bylo zjistit jednotlivé typy hodnotových orientací mládeže z dětských domovů. Zde se na prvním místě umístila **hédonistická hodnotová orientace**, která obsahuje hodnoty přátelství, láska, uspokojování svých zájmů a koníčků. Jak už jsme zmiňovali, tak se jedná o hodnoty, které vystihují dospívání. Láska je o hledání milostných vztahů, přátelství o vrstevnících, a uspokojování svých koníčků a zájmů o vlastní identitě. Na druhém místě se umístila **globální hodnotová orientace**, která se skládá z hodnot zdravého životního prostředí, míru a zdraví. Její umístění vypovídá o uvědomování jisté odpovědnosti k prostředí. Na třetím místě se umístila **hodnotová orientace reprodukční**, která zahrnuje hodnoty nutné pro přežití druhu, a vytváření dalších generací. Vzhledem k umístění se nabízí vysvětlení, že pro respondenty jsou hodnoty lásky, životního partnera a rodiny důležité, ale nejedná se o potřebu zakládat rodinu, pouze mít svoji aktuální ve své

blízkosti. **Hodnotová orientace profesně-rozvojová** měla všechny své hodnoty ve středních příčkách hodnotové preference. Díky průměru hodnotové orientace – 3,98 škály, lze odvodit, že je její význam stále důležitý pro mládež z dětských domovů, protože se skoro dotýká čtvrtého stupně pětistupňové škály. Mladiství se v tomto případě orientují více na pracovní složku, této orientace než na tu vzdělávací. Příčina nižšího vzdělání u jedinců z dětských domovů je možná z důvodů, že dětské domovy dávají své děti na školy podle blízkosti školy k zařízení, a také pro většinový počet dětí ze zařízení, které se již na těchto školách učí. S těmito příčinami přišel výzkum projektu Integrace dětí z dětských domovů do společnosti a jejich adaptace na trhu práce (Mynaříková, 2022, s.19-21), který také tvrdí, že dítě z rodiny má více než čtyřicetkrát větší šanci dosáhnout vysokoškolského vzdělání. V hodnotových orientacích se na posledním místě objevila **sociální hodnotová orientace**, která spočívá v zájmu o druhé osoby, a toto umístění akorát potvrzuje výzkum autorů Ptáčka, Kuželové a Čeledové (2011, s.14–25). Tito autoři při pozorování vývoje dětí v náhradní formách péče, zjistili že pokud dítěti chybí individuální citově blízký vztah s dospělým, mají větší problém se sociálně začleňovat, a i když mnoho zařízení dokáže děti zabezpečit lépe než nefungující biologické rodiny, nemohou nabídnout dlouhodobý a neustálý citový vztah dospělého s dítětem.

Zjistit jednotlivé typy hodnotové orientace mládeže z dětských domovů se školou byl náš třetí výzkumný cíl. Výherní hodnotovou orientaci máme pouze jednu, a to **hédonistickou hodnotovou orientaci**, která jako jediná se pohybovala ve čtvrtém stupni pětistupňové škály. Jedná se o stejnou hodnotovou orientaci, jako u dětských domovů, a i zde lze předpokládat, že jde spíše o prvky hodnot charakteristické pro dospívání (Thorová, 2015, s.414–423; Vágnerová, 2021, s. 373–375). Ostatní hodnotové orientace se nachází na více méně neutrální pozici, kdy nelze nijak předpokládat výrazné naklonění k některé z nich. Proto můžeme říci, že mládež z dětských domovů nemá jiné důležitější vazby než na blízké osoby, své zájmy a celkově věci spojené s jejich osobou. Na posledním místě se s výrazným odskokem od ostatních hodnotových orientací umístila stejně jako u dětských domovů **sociální hodnotová orientace**. Což potvrzuje výsledky výzkumu (Obikane, 2023) o negativním vlivu nepříznivých zážitků v dětství, že nepříznivé zážitky z dětství jsou negativně spojeny s prosociálními hodnotami, jako je zlepšování společnosti.

Posledním výzkumným cílem bylo zjistit, zda v hodnotových orientacích mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou existuje rozdíl. Kde jsme pomocí T-testu pro dva nezávislé výběry zjistili, že v hodnotových orientacích mládeže z dětských domovů

a mládeže z dětských domovů se školou je rozdíl. Tato rozdílnost je vysokým pozitivním hodnocením mnoha hodnot mládeží z dětských domovů, a více neutrálním přístupem mládeže z dětských domovů se školou.

ZÁVĚR

Vysvětlením termínů – hodnota, hodnotová preference a hodnotová orientace, jsme začali teoretickou část. Poté jsme se ponořili i do konceptů hodnot od významných autorů v této kategorii, čímž jsme dovršili nejdůležitější kapitolu. Dále jsme se věnovali mládeži a vývojovým oblastem, do kterých spadá, stejně jako výchově k hodnotám, ke které by měla být od narození vedena. Na konec jsme si nechali ústavní a ochrannou výchovu, ve které jsme si představili zákony, které ji upravují, i konkrétní zařízení, ve kterých je mládež, která je předmětem této bakalářské práce, umístěna.

V praktické části jsme zkoumaly hodnotové preference a hodnotové orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou. Jedním z cílů bylo zjistit, zda existuje rozdíl v těchto hodnotových orientacích. U tohoto cílu jsme k ověření hypotézy použili Levenův test a T-test pro dva nezávislé výběry.

Co se týče hodnotových preferencí, výsledkem shodným první pozicí u obou skupin byla hodnota přátelství, která potvrdila významnost kamarádství v životě adolescentů. Další přední umístění získaly hodnoty láska, zájmy, životní partner a rodina, ve kterých jsme našli také shodu s přirozeným prostředím mládeže. Obě skupiny vyhodnotili na 3. místo v žebříčku plat, ke kterému u mládeže se školou přibyl i majetek, kde jsme zjistili menší rozdíl u skupin, protože jsme mohli u skupiny z dětského domova se školou spatřit větší potřebu materiálního zajištění než u skupiny z dětského domova. Také jsme objevili neutrální hodnoty – rozvoj vlastní osobnosti, vzdělání, úspěšnost v zaměstnání a společenská prestiž. Na posledních dvou příčkách umístili hodnoty bůh a politická angažovanost, které nám prozradili důležitost role občana a náboženství pro mládež z těchto zařízení. U hodnotových orientací jsme vyzorovali stejné hodnotové orientace na vedoucích pozicích i na posledním místě. První se umístila hédonistická hodnotová orientace, která ve které se jedinec orientuje na své zájmy a své blízké. Na poslední místo se zařadila sociální hodnotová orientace, která vypověděla o problému této mládeže, kterým je problém vytvářet sociální vztahy. A testování hypotézy pátrající, zdali je rozdíl v hodnotových orientacích mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou, potvrdilo rozdíl v hodnotových orientacích těchto dvou skupin.

V rámci této problematiky je možné provádět další výzkumy, jak v oblasti všech 4 zařízení ústavní a ochranné výchovy, tak i čistě ochranné výchovy. V těchto zařízeních se vyskytují dospívající se závažnými výchovnými poruchami. Nahlédnout do jejich hodnotové

orientace, by mohlo pomoci, získat jejich pohled na svět, a dle toho směřovat metody pomoci a ovlivňovat jejich budoucnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BLATNÝ, Marek, 2017. *Psychologie celoživotního vývoje*. Karolinum. ISBN 978-80-246-3462-3.

CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2004. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia. ISBN 80-722-0195-6.

DEJME DĚTEM ŠANCI O. P. S. *Jak je to s dětmi z dětských domovů*. Online. ©2021. Dostupné z: <https://www.dejmedetemsanci.cz>. [cit. 2023-01-26].

EYRE, Linda a EYRE, Richard M, 2000. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8360-9.

FEDOROVÁ, M, 2006. *Osobnost' vychovatel'a v detskom domove*. Vychovávateľ. Roč. 52/53, č. 10 (2005/2006), s. 35-36. ISSN 0139-6919.

GULOVÁ, Lenka; STŘELEČEK, Stanislav, ed., 2005. *Studie z teorie a metodiky výchovy II*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3687-7.

GÜROĞLU, Berna, 2022. *The power of friendship: The developmental significance of friendships from a neuroscience perspective*. Child Development Perspectives, Vol. 16, no. 2, s. 110-117

HART, Stella, 2007. *The 'problem' with Youth: Young People, Citizenship and the Community*. Citizenship Studies, Vol. 13, no. 6, s. 641-657. doi:10.1080/13621020903309656

HENDL, Jan, 2023. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Páté, přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1968-2.

HORÁK, Josef, 1997. *Škola a hodnotová orientace dětí a mládeže*. Liberec: Technická univerzita. ISBN 80-708-3257-6.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4713-694.

JANSKÝ, Pavel, 2014. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-807-4355-349.

KRATOCHVÍLOVÁ, Ivana a SLAVÍK, Michal, 2010. *Mládež a hodnoty: Hodnotová orientace mládeže*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-7409-035-6.

KUČEROVÁ, Stanislava, 1996. *Člověk – hodnoty – výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n. ISBN 80-856-6834-3.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Psyché. Praha: Grada. ISBN 8024712849.

MAREŠ, Petr; RABUŠIC, Ladislav a SOUKUP, Petr, 2015. *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6362-4.

MYNAŘÍKOVÁ, Lenka. *Integrace dětí z dětských domovů do společnosti a jejich adaptace na trhu práce*. ČVUT, 2022. Dostupné z: https://148a086fd9.cbault-cdnwnd.com/7f330e1aa37f75e3e7ff97f81793e8cd/200000065-166581665b/souhrnna_vyzkumna_zprava_FINAL2-0.pdf?ph=148a086fd9

OBIKANE, Erika, 2023. *Adverse childhood experiences and personal values in adolescence: A cross-sectional study using community adult samples in Japan*. *Pediatrics International*. Vol. 65, no. 1. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/ped.15370>. [cit. 2024-04-18].

PRUDKÝ, Libor, 2009. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia. ISBN 978-80-2001-751-2.

PTÁČEK, Radek; KUŽELOVÁ, Hana a ČELEDOVÁ, Libuše, 2011. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-040-2.

ŘEHÁKOVÁ, Blanka, 2006. *Measuring Value Orientations with the Use of S. H. Schwartz's Value Portraits*. Online. *Czech Sociological Review*. Vol. 42, no. 1, s. 107-128. ISSN 00380288. Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/00380288.2006.42.1.07>. [cit. 2024-04-17].

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2004. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis. ISBN 80-863-2033-2.

SAK, Petr, 2000. *Proměny české mládeže*. Online. Praha: Petrklíč. ISBN 978-80-7229-354-4. [cit. 2023-03-15].

STATISTICKÝ INFORMAČNÍ SYSTÉM MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, ©2024. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele školního roku 2022/2023*. Online. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>. [cit. 2024-01-10].

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2008. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2141-4.

ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-185.

ŠPŮR, Josef, 2007. *Úvod do systematické filosofie: obecná metafyzika, ontologie, gnoseologie, axiologie*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-067-3.

THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.

VAVRYSOVÁ, Lucie, 2018. *Rizikové aktivity, depresivita a vybrané osobnostní rysy u českých adolescentů z dětských domovů se školou a z výchovných ústavů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-54-9.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

č.	číslo
ČR	Česká republika
Df	stupeň volnosti
H	hypotéza
HO	hodnotová orientace
p	pravděpodobnost
PVQ	Portrait Value Survey
s.	strana
Sb.	Sbírky
Sig.	Hladina významnosti
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SVS	Schwartz Value Survey
t	poměr rozdílu mezi výběrovým průměrem a daným číslem ke směrodatné odchylce
tj.	tedy
tzv.	takzvaný
viz.	odkazujeme
VO	výzkumná otázka

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: <i>Počet dětských domovů a dětských domovů se školou v jednotlivých krajích v České republice</i>	28
Tabulka 2: <i>Počet mládeže umístěné v dětských domovech a dětských domovech se školou v jednotlivých krajích v České republice</i>	29
Tabulka 3: <i>Položky a jejich umístění v hodnotové orientaci</i>	31
Tabulka 4: <i>Hodnotová preference mládeže z dětského domova</i>	35
Tabulka 5: <i>Hodnotová preference mládeže z dětských domovů se školou</i>	36
Tabulka 6: <i>Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů</i>	38
Tabulka 7: <i>Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů se školou</i>	39
Tabulka 8: <i>Group Statistic</i>	40
Tabulka 9: <i>Independent Samples Test</i>	40

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: <i>Normální pravděpodobnostní graf: Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů (Vlastní výzkum, 2023)</i>	33
Graf 2: <i>Normální pravděpodobnostní graf: Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů se školou (Vlastní výzkum, 2023)</i>	34

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou

Dobrý den, jmenuji se Kateřina Mamulová a jsem studentkou 3. ročníku Sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Tento dotazník je důležitý pro mou bakalářskou práci s názvem Hodnotová orientace mládeže z dětských domovů a dětských domovů se školou. Proto bych chtěla požádat o vyplnění tohoto dotazníku mládež ve věku od 14 do 26 let žijící v těchto zařízeních. Dotazník je zcela anonymní a bude sloužit pouze k výzkumným účelům pro tuto bakalářskou práci.

1) **Jste:**

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- žena
- muž

2) **Zařízení, ve kterém jste umístěni:**

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- Dětský domov
- Dětský domov se školou

3) **Kolik vám je let?**

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- méně než 15
- 15 – 20 let
- 21 – 26 let

4) **Máte stanovené hodnoty, které jsou pro Vás v životě důležité?**

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nikdy jsem nad tím nepřemýšlel/a

Ohodnot'te následující hodnoty dle Vašich preferencí. (1 – nejmenší význam; 5 – největší význam)

5) **zdraví**

★	★	★	★	★
1	2	3	4	5

6) **láska**

★	★	★	★	★
1	2	3	4	5

7)	mír, život bez válek	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
8)	životní partner	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
9)	svoboda	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
10)	přátelství	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
11)	rodina a děti	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
12)	zdravé prostředí	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
13)	demokracie	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
14)	pravda, poznání	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
15)	zajímavá práce	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
16)	rozvoj vlastní osobnosti	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
17)	plat, další příjmy	☆	☆	☆	☆	☆
		1	2	3	4	5
18)	úsměšnost v zaměstnání	☆	☆	☆	☆	☆

	1	2	3	4	5
19) vzdělání	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5
20) uspokojování svých zájmů, koníčků	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5
21) být užitečný druhým lidem	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5
22) majetek	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5
23) soukromé podnikání	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5
24) společenská prestiž	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5
25) veřejně prospěšná činnost	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5
26) bůh	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5
27) politická angažovanost	☆	☆	☆	☆	☆
	1	2	3	4	5